

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СИСТЕМІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Цюпенко Тетяна Анатоліївна

*викладачка кафедри правознавства та гуманітарних дисциплін
Вінницького навчально-наукового інституту економіки,
Західноукраїнський національний університет;
аспірантка кафедри психології та соціальної роботи,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується активним впровадженням інклюзивного підходу, що передбачає забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, зокрема дітей з інвалідністю. У цьому контексті особливого значення набуває система психологічного супроводу, яка спрямована на створення сприятливих умов для навчання, розвитку та соціалізації дитини. Водночас ефективність інклюзивного навчання значною мірою залежить не лише від професійної діяльності педагогів і фахівців, але й від активної участі батьків, їх психологічної готовності до взаємодії та рівня розвитку емоційного інтелекту.

Як зазначає Л. Прокоф'єва, сім'я виступає ключовим середовищем розвитку дитини з особливими освітніми потребами, а гармонійність цього розвитку значною мірою залежить від емоційного клімату в родині та здатності батьків до емоційного розуміння і підтримки [1, с. 10]. У цьому контексті емоційний інтелект батьків набуває особливого значення як психологічний ресурс, що забезпечує ефективну взаємодію з дитиною та іншими учасниками освітнього процесу.

Теоретичний аналіз проблеми свідчить, що емоційний інтелект розглядається як здатність особистості усвідомлювати, розуміти та регулювати власні емоції, а також емоції інших людей, що забезпечує ефективну міжособистісну взаємодію. У структурі емоційного інтелекту виокремлюють такі компоненти, як емоційна обізнаність, саморегуляція, емпатія та соціальні навички [1]. У контексті інклюзивної освіти ці компоненти набувають особливого значення, оскільки сприяють формуванню партнерських відносин між батьками та фахівцями.

Інклюзивна освіта передбачає не лише створення доступного освітнього середовища, але і забезпечення ефективної соціалізації дитини, що можливе лише за умови злагодженої взаємодії всіх учасників освітнього процесу [6]. У цьому процесі батьки виступають як рівноправні партнери, а їх емоційна компетентність визначає якість цієї взаємодії.

Психологічний супровід інклюзивного навчання розглядається як комплексна система заходів, спрямованих на підтримку дитини з особливими освітніми потребами та її родини. Як підкреслює Х. Колбасова, ефективність такого супроводу значною мірою залежить від здатності батьків до конструктивної комунікації, емоційної стабільності та готовності до співпраці з педагогами [2, с. 48]. Саме ці характеристики безпосередньо пов'язані з рівнем розвитку емоційного інтелекту. Особливу роль у системі психологічного супроводу відіграє взаємодія між батьками та педагогами. Ефективна комунікація між ними сприяє формуванню позитивного освітнього середовища та гармонійному розвитку особистості дитини з особливими освітніми потребами [4]. У цьому контексті емоційний інтелект батьків виступає як чинник, що забезпечує здатність до емпатії, розуміння позиції іншого та конструктивного вирішення конфліктів.

Важливим аспектом є також партнерська взаємодія в команді психолого-педагогічного супроводу. Як зазначають Т. Скрипник та співавтори, ефективне партнерство між фахівцями закладу освіти та батьками ґрунтується на довірі, відкритості та взаємоповазі, що значною мірою залежить від рівня розвитку емоційного інтелекту учасників взаємодії [7]. Високий рівень емоційного інтелекту батьків сприяє активному залученню до процесу супроводу, підвищує ефективність прийняття спільних рішень та забезпечує узгодженість дій. Зокрема, здатність батьків до емоційної саморегуляції та емпатії сприяє зниженню рівня стресу, підвищенню психологічної стійкості та формуванню сприятливого середовища для розвитку дитини [3].

Аналіз результатів досліджень та узагальнення власного наукового дослідження дозволяють визначити основні напрямки впливу емоційного інтелекту батьків на ефективність психологічного супроводу інклюзивного навчання.

По-перше, він визначає характер взаємодії батьків із дитиною, забезпечуючи емоційну підтримку, прийняття та розуміння її потреб. Це сприяє формуванню позитивного емоційного фону, який є важливим для успішної адаптації дитини до освітнього середовища.

По-друге, емоційний інтелект впливає на якість комунікації між батьками та педагогами. Високий рівень емоційної компетентності дозволяє батькам ефективно висловлювати свої думки, враховувати

позиції інших та уникати конфліктних ситуацій. Це, у свою чергу, сприяє формуванню партнерських відносин та підвищує ефективність суспільної діяльності.

По-третє, емоційний інтелект батьків визначає здатність до активної участі в команді психолого-педагогічного супроводу. Зокрема, такі компоненти, як емпатія та соціальні навички, сприяють конструктивній взаємодії, прийняттю спільних рішень та узгодженню дій усіх учасників процесу.

Важливим є також те, що емоційний інтелект виступає чинником психологічного благополуччя батьків, що, у свою чергу, позитивно впливає на емоційний стан дитини, сприяє формуванню відчуття безпеки, стабільності та підтримки, а також забезпечує більш сприятливі умови для її адаптації та розвитку в інклюзивному освітньому середовищі. Це підтверджується результатами досліджень, які вказують на взаємозв'язок між рівнем емоційного інтелекту та психоемоційним станом батьків дітей з інвалідністю [8, с. 12]. Водночас недостатній рівень розвитку емоційного інтелекту може ускладнювати процес психологічного супроводу. Це проявляється у труднощах комунікації, підвищенні рівня конфліктності, емоційної нестабільності та зниженні залученості батьків до освітнього процесу. Такі особливості негативно впливають на адаптацію дитини, її навчальну діяльність та взаємодію з навчальним середовищем.

У сучасних дослідженнях наголошують на необхідності розвитку емоційного інтелекту як важливої складової soft skills, що забезпечує ефективну взаємодію в освітньому середовищі [8, с. 15]. У контексті інклюзивної освіти це набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє підвищити ефективність психологічного супроводу та забезпечити більш сприятливі умови для розвитку дитини.

Отже емоційний інтелект батьків дітей з інвалідністю є важливим чинником ефективності системи психологічного супроводу інклюзивного навчання. Його розвиток сприяє покращенню взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, підвищенню рівня адаптації дитини та забезпечення її успішної соціалізації.

Література:

1. Goleman D. Emotional intelligence. New York : Bantam Books, 1995.

2. Колбасова Х. Психологічний супровід навчання дітей з ООП за умов воєнного часу: на допомогу батькам та освітянам. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 7(9). С. 46–58. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-7\(9\)-46-58](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-7(9)-46-58).

3. Майстренко А. Психологічний супровід дітей із комплексними порушеннями розвитку та їхніх родин: емоційний інтелект і адаптаційні механізми. *Trends in the development of science as the main way to replace old technologies*. 2025. С. 1–10.
4. Потапюк Л., Косенюк М. Вплив взаємодії батьків і педагогів на формування особистості дитини з особливими освітніми потребами. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2023. № 3(71). С. 208–215.
5. Прокоф'єва Л. Сім'я та інклюзія: психологічні засади гармонійного розвитку дітей з особливими потребами. *Ментальне здоров'я*. 2025. № 1. С. 20–24. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2025-1.4>.
6. Прохоренко Л. Психологія інклюзії: освіта та соціалізація дітей з особливими потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. Т. 115. № 3. С. 7–20. DOI: <https://doi.org/10.33189/ectu.v115i3.181>.
7. Скрипник Т., Мартинчук О., Супрун Г., Криваковська Р. Особливості партнерства між фахівцями закладу освіти та батьками дитини з особливими освітніми потребами. *Наукові перспективи*. 2022. № 6(24). С. 514–526.
8. Tsiupenko T. Psycho-emotional state of parents of children with disabilities in war conditions. *Personality and Environmental Issues*. 2024. Т. 3. No. 4. P. 9–15.
9. Цюпенко Т. Психологічні передумови розвитку емоційного інтелекту батьків дітей з інвалідністю з позиції позитивної психотерапії. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Психологія*. 2026. Т. 37 (76). № 1. С. 138–143. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2026.1/21>.